

ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА ІНШИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Січень – 2021

Довідки надаються народним депутатам України протягом двох тижнів з моменту отримання запиту. Якщо замовник/ця не повідомляє про свою заборону на опублікування матеріалу протягом десяти днів з моменту надання інформаційної довідки, вона автоматично публікується на ресурсах ІДЦ. Інформація про замовника є конфіденційною.

Замовити інформаційну довідку можна через он-лайн форму за наступним посиланням

<http://bit.ly/38MZZqy>

Контакти: +38 (095) 887 90 66, +38 (068) 360 19 06

infocenter@radaprogram.org

ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА ІНШИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ: АНАЛІЗ, ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХ ВРЕГУЛЮВАННЯ

ЛАТВІЯ.

1. Реалізація державної політики:

➤ Відповідальні органи: Кабінет Міністрів, Агенція національної культурної спадщини в сфері управління Міністерства культури (NKMP) (*Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde*)¹ ²

➤ Законодавче регулювання. Закон Латвійської Республіки «Про охорону пам'яток культури» 1992 року (*Latvijas Republikas Likums Par kultūras pieminekļu aizsardzību*)³; Порядок повернення незаконно вивезених предметів мистецтва та антикваріату (*Nelikumīgi izvesto mākslas un antikvāro priekšmetu atdošanas kārtība*)⁴, Регламент Кабінету Міністрів «Правила вивозу пам'яток культури, в тому числі державного антикваріату та мистецтва, з Латвії та ввозу в Латвію» (*Noteikumi par kultūras pieminekļu, tajā skaitā valstij piederošo senlietu, mākslas un antikvāro priekšmetu izvešanu no Latvijas un ievēšanu Latvijā*)⁵, Закон про попередження відмивання грошей та фінансування тероризму та розповсюдження зброї (*Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums*)⁶, ратифіковані: Європейська Конвенція про охорону археологічної спадщини⁷, Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності⁸

2. Порядок обігу археологічних предметів та інших культурних цінностей

Згідно ст. 12 *Закону про охорону пам'яток культури*, культурні цінності, які підлягають включенню до переліку пам'яток культури, що охороняються державою, підлягають державній реєстрації.

Процес державної реєстрації пам'яток включає:

- ✓ ідентифікацію та обстеження пам'яток,
- ✓ визначення їх історичної, наукової, художньої, архітектурної, археологічної, етнографічної чи іншої культурної цінності,
- ✓ фіксацію та дослідження пам'яток,
- ✓ підготовку бухгалтерських документів,
- ✓ включення пам'яток до складу державної інформаційної системи – реєстру охоронюваних пам'яток культури.

¹ <https://www.nkmp.gov.lv/lv>

² <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/26875-valsts-kulturas-piemineklu-aizsardzibas-inspekciju-parveidos-par-nacionalo-kulturas-mantojuma-parvaldi>

³ <https://likumi.lv/doc.php?id=72551>

⁴ <https://likumi.lv/doc.php?id=79102>

⁵ <https://likumi.lv/ta/id/287626-noteikumi-par-kulturas-piemineklu-taja-skaita-valstij-piederoso-senlietu-makslas-un-antikvaro-prieksmetu-izvesanu-no-latvijas-u>

⁶ <https://likumi.lv/ta/id/178987-noziedzīgi-iegutu-līdzekļu-legalizācijas-un-terorisma-un-proliferācijas-finansēšanas-novēršanas-likums>

⁷ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1305>

⁸ <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1858>

Перелік державних пам'яток культури, що охороняється, ведеться Агенцією національної культурної спадщини (НКМР). Перелік пам'яток культури та зміни до нього затверджуються Міністром культури.

Згідно ст. 7 *Закону про охорону пам'яток культури*, пам'ятки культури можуть належати державі, місцевому самоврядуванню, публічним та приватним особам.

Стародавні пам'ятки культури, знайдені на суші, над землею або в воді на археологічних розкопках (до 17 століття включно), *належать державі і зберігаються в державних музеях*. Це положення не поширюється на предмети старовини, про яких особа повідомила НКМР до 30 березня 2013 року, а також на предмети антикваріату, законне походження яких особа довела після 30 березня 2013 року і отримала письмовий запит від Агенції

Для об'єктів, виявлених на суші, над землею, у воді, будівлях або їх частинах і залишках, які можуть мати історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність, а також їх місцезнаходження та стан, особа, яка знайшла, має негайно, але не пізніше, ніж протягом п'яти днів письмово повідомити Агенцію з національної культурної спадщини (ст. 17 того ж Закону).

3. Дозвільна система вивезення та ввезення, механізми повернення культурних цінностей

Вивіз предметів мистецтва й антикваріату з Латвії та ввіз у Латвію

Згідно ст.18 Закону про охорону пам'яток культури, порядок вивезення творів мистецтва та антикваріату з та їх ввезення до Латвійської Республіки регулюється постановами Кабінету Міністрів.

Категорії предметів мистецтва та антикваріату, вивезення або тимчасове вивезення яких з Латвійської Республіки вимагає дозволу Агенції національної культурної спадщини, визначає Кабінет Міністрів.

Особа має право отримати довідку від Агенції про те, що предмет мистецтва або антикваріат не відноситься до категорії таких предметів мистецтва та антикваріату, для вивезення або тимчасового вивезення з Латвійської Республіки яких потрібен дозвіл.

Порядок отримання дозволу на вивіз

Згідно *Правил вивозу пам'яток культури*⁹, для отримання дозволу фізична або юридична особа або уповноважена ним особа, за довіреністю, (далі - заявник) заповнює заяву про видачу дозволу на вивезення об'єкта культури (далі - заява) та заявляє об'єкт культури, призначений для вивезення.

✓ Якщо передбачається вивезення колекції предметів культури, заявник подає до Агенції разом із заявою опис колекції з кольоровими фотографіями всіх предметів культури, включених в колекцію (не старше одного року, кожен предмет культури добре видно і ідентифікується). Кількість фотографій визначається відповідно до кількості копій дозволів (пункти 20 і 21 Правил). Мінімальний розмір фото 8 x 12 см, максимальний розмір 10 x 15 см.

✓ Якщо передбачається вивезення великого культурного об'єкта, Агенція має право оглянути культурний об'єкт за його місцезнаходженням.

⁹ <https://likumi.lv/ta/id/287626-noteikumi-par-kulturas-piemineklu-taja-skaita-valstij-piederose-senlietu-makslas-un-antikvaro-prieksmetu-izvesanu-no-latvijas-u>

✓ На вивезення кожного предмета культури видається окремий дозвіл (ця вимога не поширюється на предмети культури, які призначені для одночасного вивезення та походження яких Агенція визнала відповідним характеристикам колекції предметів культури). Протягом 15 днів після огляду представленого об'єкта культури Агенція приймає рішення про видачу дозволу на вивезення об'єкта культури або про відмову у видачі дозволу на вивезення об'єкта культури.

✓ Агенція приймає рішення про відмову у видачі дозволу на вивезення об'єкта культури, якщо встановлено, що:

- i. відсутня вся необхідна інформація для вивезення об'єкта культури;
- ii. культурний об'єкт ідентифікується як той, що знаходиться у розшуку або втрачений.

✓ Агенція відмовляє у видачі дозволу на повне вивезення об'єкта культури і видає дозвіл на тимчасове вивезення об'єкта культури, якщо встановлено, що в результаті додаткової перевірки він визнаний знову виявленою пам'яткою культури і включений в список пам'яток культури, що охороняються державою.

✓ Якщо необхідно оглянути пред'явлений об'єкт культури або уточнити право власності на об'єкт культури, Агенція має право затримати об'єкт культури більш ніж на 15 днів, але не довше, ніж до дня прийняття рішення. Для зазначення права власності подавець представляє документи, що його підтверджують. Якщо Агенція за наявними у неї базами даних констатує, що пред'явлений предмет знаходиться в розшуку або загублений, Агенція повідомляє про це поліцію.

✓ Агенція має право вимагати від інших компетентних органів (з урахуванням категорії представленого об'єкта культури) або фахівців галузі надати висновок для додаткової оцінки вивезеного об'єкта культури. Висновок носить рекомендаційний характер, якщо не вказано, що вивезення відповідного об'єкта і видача дозволу визначаються іншим нормативним актом. Всі витрати, понесені відповідною установою в зв'язку з підготовкою висновку, несе заявник.

✓ Якщо потрібна додаткова експертиза, Агенція може скликати експертну раду. Склад і положення експертної ради затверджуються керівником Агенції.

✓ У разі необхідності вивезення об'єкта культури для демонстрації за кордон або з іншої причини (наприклад, для реставрації, огляду, програми навчання) Агенція приймає рішення про тимчасовий вивіз об'єкта культури. Під тимчасовим вивезенням культурних цінностей для цілей цих Правил розуміється їх тимчасове вивезення і ввезення в Латвію в повному обсязі і в хорошому стані в встановлені Агенцією терміни. Термін реімпортації не може перевищувати трьох років. Дозвіл видається після сплати заявником державного мита за видачу дозволу на вивезення або тимчасове вивезення культурних цінностей з Латвії.

Заборона на вивіз пам'яток культури

Згідно ст. 4 *Закону про охорону пам'яток культури*, пам'ятки культури, в тому числі антикваріат, які належать Латвійській Республіці, забороняється вивозити за межі Республіки. Тимчасове вивезення пам'яток культури, в тому числі старожитностей, які належать Латвійській державі, можливе тільки з дозволу Агенції національної культурної спадщини в установленому Кабінетом міністрів порядку.

За видачу дозволу на тимчасове вивезення з Латвійської Республіки пам'яток культури, в тому числі державних старожитностей, сплачується державне мито. Розмір державного мита, порядок його сплати, а також умови звільнення від сплати державного мита визначаються Кабінетом міністрів.

Повернення незаконно вивезених предметів мистецтва та антикваріату.

Згідно ст. 18 Закону про охорону пам'яток культури, позов до суду про повернення незаконно вивезеного предмету мистецтва або антикваріату в країну, з якої він був експортований, може бути поданий, якщо вивезення предмету мистецтва або антикваріату з відповідної країни також є незаконним на момент подачі позову.

Право вимоги про повернення незаконно вивезеного предмету мистецтва або антикваріату припиняється:

- ✓ протягом 30 років з моменту його незаконного вивезення;
- ✓ протягом 75 років, якщо воно підлягає особливій охороні;
- ✓ після понад 75 років, якщо цей термін визначений двостороннім договором, укладеним з відповідною державою, який є обов'язковим для Латвійської Республіки.

Позов про повернення незаконно вивезеного предмету мистецтва або антикваріату може бути поданий до суду не пізніше трьох років з дня отримання інформації про його місцезнаходження або про його власника.

Якщо суд вирішить повернути незаконно вивезений предмет мистецтва або антикваріат, його власник має право на справедливую компенсацію відповідно до обставин справи, за умови, що він доведе, що проявив належну обачність при отриманні предмета з урахуванням всіх обставин: зокрема, документація про походження предмета, необхідні дозволи на експорт відповідно до законодавства запитуючої держави, характеристики сторін угоди, сплаченої ціни, чи перевіряв власник наявні записи про викрадені культурні цінності, або зробив якісь інші необхідні заходи.

Повернення незаконно вивезених та ввезених пам'яток

Згідно *Порядку повернення незаконно вивезених предметів мистецтва та антикваріату*², культурний об'єкт вважається незаконно вивезеним, якщо при його вивезенні з країни були порушені нормативні акти про вивезення творів мистецтва та антикваріату або він не був повернутий після закінчення терміну законного тимчасового вивезення.

Порядок повернення незаконно вивезених культурних цінностей організовує Агенція національної культурної спадщини у співпраці з Міністерством культури, Національним архівом Латвії, Національною бібліотекою Латвії та Поліцією. Процедура повернення починається з переговорів про повернення незаконно вивезеного культурного об'єкта і закінчується його фізичним поверненням в країну, з якої культурний об'єкт був незаконно вивезений і повернення якого було запрошено відповідною державою (далі – держава-запитувач).

Порядок пошуку та повернення незаконно ввезених до Латвії пам'яток:

1. Агенція національної культурної спадщини починає пошук незаконно ввезеного в Латвію об'єкта культури на підставі заяви, зареєстрованої в системі ІМІ¹⁰.
2. Якщо в заяві компетентного органу запитуючої держави не міститься інформація, необхідна для початку пошуку незаконно ввезеного об'єкта культури, або вона недостатня, Агенція може вимагати додаткової інформації. Пошук починається після отримання достатньої інформації.

¹⁰ Інформаційна система внутрішнього ринку («система ІМІ») використовується для обміну інформацією відповідно до правил захисту особистих даних і конфіденційності. Агенція визначається як орган, відповідальний за модуль об'єктів культури. Крім ІМІ, для обміну інформацією можуть використовуватися інші засоби зв'язку.

3. Після одержання подання компетентного органу запитуючої держави Агенція направляє до Поліції заяву про початок пошуку культурного об'єкта, а також інформує відповідну установу, згадану вище.
4. Поліція інформує Агенцію про результати пошуку культурного об'єкта, а також про те, чи виявлений розшукуваний культурний об'єкт або чи є достатні підстави вважати, що він був незаконно вивезений з запитуючої держави.
5. Агенція надсилає державі-запитувачу повідомлення про результати пошуку культурного об'єкта.
6. Агенція у співпраці з Поліцією і відповідною установою, зазначеною вище, вживає необхідних тимчасових заходів для збереження знайденого культурного об'єкта, а також за взаємною згодою запобігає будь-якій діяльності, що перешкоджає процесу повернення.
7. Протягом шести місяців з дати відправлення повідомлення про пошук компетентні органи запитуючої держави мають підтвердити, що знайдений об'єкт є розшукуваним об'єктом культури. Якщо перевірка не була проведена протягом шести місяців, згадані в пункті 6 тимчасові заходи припиняються. Тимчасові заходи можуть бути продовжені за заявою запитуючої держави.
8. Якщо згоди про повернення об'єкта культури не досягнуто, Агенція може виступити посередником в процесі позасудового розгляду питання про повернення незаконно вивезеного об'єкта культури.
9. Після отримання інформації про порушення справи проти власника культурного об'єкта, Агенція негайно інформує органи інших держав-членів ЄС, які організують процедуру повернення незаконно вивезених предметів мистецтва та антикваріату у відповідні країни.
10. Добросовісний власник об'єкта культури отримує відповідно до рішення суду компенсацію (відшкодування), яке виплачується державою-запитувачем після фізичного повернення об'єкта культури.

Порядок повернення незаконно вивезених із Латвії пам'яток:

1. Після отримання інформації про незаконний вивіз об'єкта культури з Латвії Агенція вносить необхідні дані до Реєстру викрадених і втрачених предметів мистецтва та антикваріату, а також після узгодження з відповідною установою, що незаконно вивезений з Латвії культурний об'єкт фактично знаходиться або імовірно знаходиться в іншій країні (далі – приймаюча країна).
2. Агенція вказує в заяві необхідну для початку пошуку інформацію про незаконно вивезений культурний об'єкт, його фактичне або очікуване місцезнаходження та іншу інформацію, яка полегшує пошук.
3. На підставі згаданої в пункті 1 заяви Агенція приступає до пошуку незаконно вивезеного об'єкта культури в іншу країну.
4. Протягом шести місяців після отримання повідомлення приймаючої країни про місцезнаходження розшукуваного об'єкта культури Агенція у співпраці з відповідною установою з'ясовує, чи є знайдений об'єкт розшукуваним об'єктом культури.
5. Якщо знайдений об'єкт є затребуваним об'єктом культури, Агенція за погодженням з відповідною установою, подає до Міністерства культури пропозицію про продовження процедури повернення незаконно вивезеного об'єкта культури.
6. Якщо не досягнуто домовленості про повернення об'єкта культури, Міністерство культури визначає відповідальну установу, яка буде представляти Латвію

в судовому процесі, а також приймає рішення про джерела фінансування судового розгляду.

7. Агенція подає позовну заяву до суду приймаючої країни щодо власника об'єкта культури. До заяви додаються:

- a. опис відповідного культурного об'єкта і документи, що підтверджують, що він є культурним об'єктом;
- b. підтвердження Агенції, що відповідний об'єкт культури був незаконно вивезений з Латвії.

8. Якщо постановою суду приймаючої держави передбачено повернення культурного об'єкта в Латвію, а також виплату компенсації (відшкодування) добросовісному власнику незаконно вивезеного культурного об'єкта, Міністерство культури виплачує власнику об'єкта витрати, пов'язані з виконанням постанови суду про повернення незаконно вивезеного об'єкта культури, і витрати, пов'язані з його фізичним збереженням в процесі повернення, тільки після повернення незаконно вивезеного об'єкта культури в Латвії.

9. Якщо власником незаконно вивезеного з Латвії об'єкта культури не є держава, особа, якій він належав, покриває витрати, пов'язані з поверненням відповідного об'єкта культури і виплатою компенсації (відшкодування). Культурний об'єкт повертається особі після того, як вона сплатить всі зазначені витрати.

Засоби, що використовуються під час охорони державного кордону, у протидії злочинності, у державній митній та державній податковій політиці, спрямовані на запобігання нелегальним розкопкам, нелегальному обігу археологічних предметів, інших культурних цінностей, в тому числі їх контрабанді.

На території Латвійської Республіки заборонено використовувати металошукачі при дослідженні пам'яток культури та їх охоронної зони без дозволу, виданого Агенцією. Також заборонено використовувати прилади для визначення щільності металевих предметів та матеріалів без дозволу власника майна¹¹.

Предмети, знайдені на суші, над землею, у воді, у спорудах або їх частинах та їх залишках, що представляють собою художню, археологічну, наукову, історичну чи іншу культурну цінність, а також їх місцезнаходження, шукач повинен негайно, але не пізніше ніж протягом п'яти днів, письмово повідомити НКМР.

Згідно *Правил вивозу пам'яток культури*¹², вивезення культурних цінностей закордон здійснюється лише через пункти пропуску, де створені пункти митного контролю. Митний орган має перевірити відповідність даних у дозволі та у декларації.

З метою захисту об'єктів культури, що перебувають у власності або володінні особи, та мінімізації незаконного обігу об'єктів культури, Агенція закликає власників створювати реєстри об'єктів культури, що перебувають їхньому володінні. Реєстр можна створити та зберігати у будь-якому зручному форматі, включаючи описи та фотографії культурних об'єктів, щоб їх можна було негайно передати правоохоронним органам у разі крадіжки. Приклад того, як створити опис об'єктів культури, можна знайти в електронній послuzі “Створення опису об'єктів культури”¹³

У відкритому доступі Міжнародною радою музеїв (ICOM) опубліковано ряд Червоних списків антикваріату¹⁴, якими найімовірніше можуть торгувати. Існує також

¹¹ https://www.nkmp.gov.lv/lv/normativie-akti-0/kulturas_prieksmetu_ivešanas_izvesanas_noteikumi1_0.pdf

¹² <https://likumi.lv/ta/id/287626-noteikumi-par-kulturas-piemineklu-taja-skaita-valstij-piederoso-senlietu-makslas-un-antikvaro-prieksmetu-izvesanu-no-latvijas-u>

¹³ <https://www.ic.museum.gov.lv/pakalpojumi/kulturas-objekta-apraksta-veidosana>

¹⁴ <https://icom.museum/en/resources/red-lists/>

перелік на національному рівні - «Каталог зникаючих латвійських археологічних цінностей»¹⁵, де вказуються типові для території Латвії археологічні цінності, які найчастіше підлягають нелегальній торгівлі.

5. Відповідальність, яка передбачена за порушення законодавства про охорону археологічної спадщини

Згідно ст. 33-36 *Закону про охорону пам'яток культури*, за перетворення пам'яток культури, їх територій і охоронних зон (наприклад, будівельні роботи, штучна зміна рельєфу земель, лісогосподарські заходи) без встановленого нормативними актами дозволу або з порушенням дозвільних умов передбачено попередження або штраф у розмірі від 100 до 400 штрафних одиниць (1 штрафна одиниця = 5 EUR)¹⁶ для фізичних осіб, а для юридичних осіб, - від 500 до 4 000 штрафних одиниць.

За проведення досліджень та археологічних розкопок пам'яток культури, їх територій і охоронних зон без дозволу, встановленого нормативними актами, на фізичних осіб накладається попередження або штраф у розмірі від 100 до 400 штрафних одиниць, а на юридичних осіб - від 500 до 4 000 штрафних одиниць.

За порушення правил поведінки з предметами мистецтва та антикваріату (наприклад, вивіз з Латвійської Республіки без встановленого нормативними актами дозволу) на фізичних і юридичних осіб накладається попередження або штраф у розмірі від 20 до 200 штрафних одиниць.

Проведення у справі про адміністративні правопорушення щодо порушень, передбачених, здійснює Агенція національної культурної спадщини.

6. Механізми, які використовуються для виявлення археологічних предметів, знайдених під час проведення незаконних розкопок, виявлення випадків нелегального обігу археологічних предметів на території країни та за її межами (зокрема їх продажу на аукціонах, в тому числі інтернет-аукціонах), про заходи і процедури, які застосовуються для вилучення таких культурних цінностей з нелегального обігу та повернення незаконно вивезених культурних цінностей в країну походження

З метою захисту культурної спадщини¹⁷ від незаконного обігу та запобігання причетності до організованої злочинності та зменшення джерел фінансування тероризму *Закон про відмивання коштів та фінансування тероризму та розповсюдження зброї (NILL / TPFNL)*¹⁸ передбачає, що юридичні чи фізичні особи, які беруть участь у обігу предметів мистецтва та антикваріату при ввозі їх у Латвійську Республіку або вивозу з неї, зберіганні чи торгівлі ними (включаючи таких осіб, які виконують цю діяльність в антикваріаті, аукціонних будинках чи портах), якщо загальна сума операції або кількох, імовірно пов'язаних транзакцій становить 10 000 євро або більше, зобов'язані:

- ✓ дотримуватися вимог Закону та відповідних положень Кабінету Міністрів (повідомлення про підозрілі операції, подання порогової декларації);
- ✓ проводити дослідження та оцінку своїх клієнтів та партнерів по співпраці;

¹⁵ <https://www.nkmp.gov.lv/lv/pieejams-elektronisks-apdraudeto-latvijas-arheologisko-senlietu-katalogs>

¹⁶ <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>

¹⁷ https://www.nkmp.gov.lv/lv/nilltfn-kulturas-mantojuma-joma/padomi_tirgus_dalibniekiem_par_nelikumigas_kp_aprites_noversanu1_0.pdf

¹⁸ <https://likumi.lv/ta/id/178987-noziedzigi-iegutu-lidzeklu-legalizacijas-un-terorisma-un-proliferacijas-finansesanas-noversanas-likums>

- ✓ здійснювати постійний моніторинг транзакцій (наприклад, шляхом складання та заповнення журналу транзакцій);
- ✓ створити систему внутрішнього контролю.

Для запобігання діяльності, пов'язаної з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення, особи, які не зазначені вище, а також державні установи, похідні публічні особи і їх установи зобов'язані надавати Службі фінансової розвідки інформацію про кожну підозрілу транзакцію, а також наявну в її розпорядженні інформацію і документи, які необхідні Службі фінансової розвідки для виконання своїх обов'язків

З метою запобігання ввезення та зберігання предметів культури, незаконно вивезених з третіх країн в Латвії та з інших країн ЄС, було прийнято *Постанову Європейського Парламенту та Ради про ввезення та везення культурних об'єктів (Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods)*¹⁹. Вона застосовуватиметься поступово, але повинна бути повністю впроваджена не пізніше 28 червня 2025 року. Постанова стосується об'єктів культури, які:

- ✓ створені або знайдені за межами ЄС;
- ✓ старше 250 років - потрібен дозвіл на ввезення;
- ✓ старше 200 років і вартістю не менше 18 000 євро - необхідне посвідчення імпортера;
- ✓ випущені у вільний обіг або поміщені під митну процедуру, відмінну від транзиту.

При імпорті культурного об'єкта, призначеного для тимчасового ввезення в Латвію, з країн, що не є членами ЄС, його власник повинен задекларувати його в митниці Латвії. Якщо культурний об'єкт, для якого призначено тимчасове ввезення в Латвію, не був представлений в митниці, вважатиметься, що особа придбала цей культурний об'єкт у Латвії.

БОЛГАРІЯ.

1. Реалізація державної політики:

➤ Відповідальні органи. Державну політику щодо охорони культурної спадщини проводить Міністр культури у співпраці з відповідними компетентними державними та муніципальними органами, Священним Синодом Болгарської православної церкви та центральним керівництвом інших зареєстрованих релігій та громадянського суспільства, згідно зі ст. 4 *Закону про культурну спадщину*. Центр підводної археології – державний культурний орган у сфері охорони підводної археологічної спадщини Республіки Болгарія.

Ці органи здійснюють свою діяльність у співпраці з Радою з польових досліджень (*Съвета за теренни проучвания*)²⁰, Болгарською академією наук (*Българската академия на науките*), вищими школами, творчими спілками, професійними асоціаціями та іншими неурядовими організаціями відповідно до цілей Закону про культурну спадщину та Національної стратегії щодо культурної спадщини²¹, прийнятої Радою міністрів.

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32019R0880>

²⁰ Ст. 149 <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135623662>

²¹ <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1084>

➤ Законодавче регулювання.²² *Закон про охорону та розвиток культури*²³ (Закон за закрила и развитие на културата), *Закон про культурну спадщину* (Закон за културното наследство)²⁴, *Закон про власність* (Закон за собствеността)²⁵.

2. Порядок обігу археологічних предметів та інших культурних цінностей.

Випадково знайдені культурні цінності

Відповідно до ст. 87, 88 *Закону про власність*, особа, що знайшла певний предмет, повинна негайно віддати його власнику, але коли власник речі невідомий, той, хто її знайшов, зобов'язаний негайно передати її до відповідної Служби муніципального майна (*Общинска собственост*). Якщо власник, що втратив майно, подає прохання на повернення майна протягом одного року з моменту його знаходження, майно передається з виплатою винагороди у розмірі 10% від вартості майна та витрат на транспортування та зберігання. Суд може зменшити винагороду з огляду на майновий стан знайденого майна або коли повна сума винагороди надмірно висока.

Ст. 91 *Закону про власність* стверджує, що закопані у землю речі, замуровані або сховані іншим способом, власника яких неможливо знайти, переходять у власність держави, а той, хто їх знайшов, має право на винагороду в розмірі 25% від вартості.

Згідно главі 6, розділу I *Закону про культурну спадщину*, особа, яка знайшла річ у випадках, передбачених ст. 88 та 91 *Закону про власність*:

- ✓ зобов'язана повідомити про це в найближчий державний, регіональний чи муніципальний музей протягом 7 днів,
- ✓ зобов'язана зберігати річ у тому вигляді, в якому вона її знайшла, до передачі її компетентним органам,
- ✓ особа не може набути право власності на знайдену річ.

Уповноважений представник музею, повідомлений про знайдений предмет, зобов'язаний негайно оглянути предмет і взяти його на зберігання. Ідентифікація здійснюється музеєм, який прийняв предмет у сховище, а коли річ не відповідає тематичному обсягу, - найближчим державним, регіональним чи муніципальним музеєм з відповідним тематичним обсягом.

Рухоме майно, державне чи комунальне майно на підставі ст. 89, абз. 1 та ст. 91, абз. 1 *Закону про власність*, якщо вони визначені як культурні цінності, включаються до фонду музею. Якщо рухоме майно визнано культурною цінністю - національним скарбом, воно реєструється у Національному музейному фонді (*Націоналния музеен фонд*).

Операції з археологічними та іншими культурними цінностями.

Згідно розділу V *Закону про культурну спадщину*, операції з передачі культурних цінностей національного багатства за винагороду здійснюються після письмового повідомлення про це Міністра культури. У цьому випадку держава має право придбати їх в якості першого покупця через Міністра культури. Якщо протягом 7 днів з моменту повідомлення держава не скористалася своїм правом, угода може бути укладена з іншою особою.

Комерційна діяльність з культурними цінностями може здійснюватися зареєстрованими особами. Відповідно до ст. 116 *Закону про культурну спадщину*, у

²² <http://mc.government.bg/page.php?p=141&s=142&sp=0&t=0&z=0>

²³ <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2134664704>

²⁴ <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135623662>

²⁵ <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2122102787>

Міністерстві культури створюється і ведеться реєстр осіб, які здійснюють комерційну діяльність з культурними цінностями.

Міністр культури видає свідоцтво про реєстрацію після подачі заяви. До заяви повинні додаватися:

- ✓ документи, що підтверджують наявність відповідних умов для збереження культурних цінностей - предмета комерційної діяльності;
- ✓ заява за зразком, затвердженим Міністром культури, про те, що особа не займається професією, пов'язаною із захистом культурних цінностей.

Міністр культури видає свідоцтво про реєстрацію протягом одного місяця з моменту подачі заяви. Міністр культури може відмовити у видачі свідоцтва про реєстрацію, якщо особа не відповідає вимогам для ведення комерційної діяльності з культурними цінностями або подані документи є неповними або неточними.

Відмова Міністра культури може бути оскаржена у відповідному адміністративному суді в порядку адміністративно-процесуального кодексу. У разі зміни обставин, внесених в реєстр, особа зобов'язана повідомити про це Міністра культури протягом 14 днів з моменту зміни.

Особа, яка отримала свідоцтво про реєстрацію комерційної діяльності з культурними цінностями, зобов'язана вести свій реєстр цінностей, який повинен містити:

- ✓ паспорт культурної цінності, а також реєстраційний номер;
- ✓ імена попереднього і нового власника;
- ✓ 3. вартість і дата угоди;
- ✓ свідоцтво на право першого покупця при здійсненні операцій з культурними цінностями національного багатства.

Комерційна діяльність з культурними цінностями може здійснюватися також за допомогою аукціону (ст. 119 *Закону про культурну спадщину*).

Дослідження археологічних цінностей

Згідно ст. 148 *Закону про культурну спадщину*, польові дослідження археологічних цінностей проводяться з дозволу Міністра культури або уповноваженої ним посадової особи на основі експертного висновку Ради з польових досліджень.

Дозвіл дійсний протягом календарного року, в якому він виданий, і містить:

- ✓ імена осіб, що керують науковим процесом;
- ✓ імена осіб, затверджені заступниками;
- ✓ ідентифікація об'єкта дослідження;
- ✓ основні наукові цілі дослідження;
- ✓ метод дослідження;
- ✓ можливість використання спеціальних технічних засобів.

Особа, яка отримала дозвіл на проведення польових досліджень, зобов'язана (ст. 153):

- ✓ застосовувати сучасну методологію дослідження;
- ✓ підготувати польову документацію;
- ✓ забезпечити охорону археологічних розкопок та знахідок під час польових досліджень;
- ✓ забезпечити фінансове та організаційне збереження на місцях, з метою запобігання пошкодженню та знищенню знахідок;

- ✓ забезпечити відновлення зовнішнього вигляду археологічного об'єкту, коли польові археологічні дослідження не будуть продовжуватися, крім випадків, коли є інше рішення, прийняте в порядку, передбаченому законом;
- ✓ здати рухомі археологічні знахідки в державний чи комунальний музей;
- ✓ подати детальний науковий звіт про результати до березня наступного року.

3. Дозвільна система вивезення та ввезення, механізми повернення культурних цінностей.

Вивіз культурних цінностей

Згідно ст 128 *Закону про культурну спадщину*, експорт та тимчасовий вивіз культурних цінностей з території країни здійснюється за дозволом або сертифікатом на експорт. Вивезення культурних цінностей, придбаних за межами території країни у країнах Європейського Союзу здійснюються на основі документів про походження, з якими вони були імпортовані.

Культурні цінності, які представляють національний скарб або зареєстровані в основному фонді музеїв, можуть бути тимчасово експортовані з митної території ЄС або з території Республіки Болгарія в інші держави-члени Європейського Союзу лише для:

- ✓ презентації іноземній аудиторії за умови наявності гарантій їх безпеки (відповідна фінансова гарантія надається через страховий поліс або приймається державою за рішенням Кабінету Міністрів за поданням Міністра культури);
- ✓ проведення консерваційно-реставраційних робіт за умови, що вони не можуть проводитися на території країни.

Термін вивезення не може бути довшим за 4 роки. Якщо є мотивована потреба, цей термін може бути продовжений один раз не більше ніж на 6 місяців. Дозвіл на експорт або на тимчасовий вивіз культурних цінностей видається Міністром культури або уповноваженою ним посадовою особою. Дозволи видаються протягом одного місяця.

Відмова у видачі дозволу на експорт або тимчасовий вивіз може бути оскаржена до відповідного адміністративного суду згідно з порядком Адміністративно-процесуального кодексу.

Повернення незаконно вивезених культурних цінностей на територію Республіки

Згідно ст 132 *Закону про культурну спадщину*, підлягають поверненню за умов незаконного вивезення наступні культурні цінності:

- ✓ які до або після їх незаконного вивезення з території країни набули статус "національне багатство", за умов болгарського законодавства;
- ✓ які є невід'ємною частиною публічної колекції, власністю органів державного чи місцевого самоврядування чи установи, що значною мірою фінансується органами держави та місцевого самоврядування, або є частиною колекцій музеїв, бібліотек та архівів;
- ✓ які включені до колекцій Болгарської православної церкви або інших зареєстрованих релігій.

Міністерство культури в особі Міністра є центральним органом, який координує, організовує, контролює всю діяльність щодо повернення незаконно вивезених цінностей у співпраці із владними органами інших держав-членів. Дії Міністра культури:

- ✓ за наявності інформації про культурні цінності та об'єкти, що підлягають поверненню перевіряє її справжність;
- ✓ розпочинає процедуру повернення, подавши запит до відповідної держави-члена ЄС та негайно повідомивши про це відповідний центральний орган держави-члена.

Державні та муніципальні органи відповідно до їх компетенції зобов'язані надавати допомогу Міністру культури у здійсненні його повноважень.

Повернення незаконно вивезених культурних цінностей з території Республіки

Кожна держава-член ЄС може подати запит до Міністра культури на пошук культурних цінностей (згідно ст. 132, абз. 2 та 3 *Закону про культурну спадщину*), незаконно вивезений з її території, та для встановлення особи його власника. Запит повинен містити всю інформацію, необхідну для полегшення пошуку, зокрема із зазначенням фактичного або передбачуваного місцезнаходження об'єкта.

Держава-член, що подає запит, може розпочати судове провадження, подавши позов проти власника про повернення незаконно вивезеної культурної цінності з її території. До позову додається:

- ✓ документ, що описує річ, повернення якої вимагається;
- ✓ підтвердження того, що річ є культурною цінністю згідно;
- ✓ заява компетентного органу відповідної держави-члена про те, що річ незаконно вивезли;
- ✓ дані про особу, проти якої подано позов;
- ✓ дані про вартість речі, визначену на дату подання позову, в болгарських левах.

Судовий позов може бути подано не пізніше трьох років з дати, коли запитуюча держава-член дізналася про місцезнаходження рухомого культурного надбання та його власника.

У всіх випадках судове провадження не може бути відкрито, а провадження припиняється, якщо минуло більше 30 років з часу незаконного вивезення рухомих культурних цінностей з території запитуючої держави-члена. А щодо предметів, що входять до колекцій церковних чи інших зареєстрованих конфесій, провадження щодо повернення може бути порушено протягом 75 років, якщо двосторонніми угодами між державами-членами не передбачено термін, що перевищує 75 років.

У випадку вивезення культурних цінностей з іншої країни-члена ЄС, Міністр культури повинен:

- ✓ на вимогу запитуючої держави-члена вжити заходів через відповідні органи з метою розшуку певних культурних цінностей, незаконно вивезених з її території, встановивши особу власника;
- ✓ інформувати зацікавлені держави-члени про виявлення на території країни культурних цінностей, які, як обґрунтовано вважається, були незаконно вивезені з території іншої держави-члена;
- ✓ надавати можливість компетентним органам запитуючої держави-члена перевірити, чи розшукуваний об'єкт є культурною цінністю, за умови, що перевірка проводиться протягом шести місяців з моменту подання повідомлення;
- ✓ у співпраці із відповідною державою-членом вжити всіх необхідних заходів для фізичного збереження культурних цінностей;
- ✓ вжити всіх необхідних тимчасових заходів для запобігання будь-яким діям, що заважають процедурі повернення;

✓ виступати посередником між власником та запитуючою державою-членом у зв'язку з поверненням, допомагаючи в арбітражній процедурі відповідно до болгарського законодавства, за умови, що запитуюча держава-член та власник дають свою офіційну згоду.

4. Засоби, що використовуються під час охорони державного кордону, у протидії злочинності, у державній митній та державній податковій політиці, спрямовані на запобігання нелегальним розкопкам, нелегальному обігу археологічних предметів, інших культурних цінностей, в тому числі їх контрабанді.

Відповідно до Розділу II глави 4 *Закону про заходи боротьби з відмивання коштів*²⁶, при ввозі чи вивезенні археологічних та інших цінностей, митна служба зобов'язана:

✓ повідомляти в Управління фінансової розвідки Державного агентства національної безпеки про будь-які платежі готівкою на суму більше 30 000 левів або їх еквіваленту в іноземній валюті в рамках встановлених відносин або в разі випадкових транзакцій або операцій;

✓ митна служба повинна надати Управлінню фінансової розвідки Державного агентства національної безпеки інформацію про торгові кредити на експорт і імпорт, про фінансовий лізинг між місцевими та іноземними особами та про переміщення через кордон країни походження коштів, дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння і предметів;

✓ митна служба, а також органи контролю повинні вести статистику з питань, пов'язаних з ефективністю протидії відмивання коштів, що має містити:

▪ дані, що оцінюють етапи повідомлення про випадки відмивання грошей і фінансування тероризму, включаючи кількість повідомлень про підозрілі транзакції і операції, представлені в Управління фінансової розвідки Державного агентства національної безпеки, наступні дії відповідно до цих звітів, а також кількість випадків, коли інформація була передана прокуратурі або службам безпеки і громадського порядку, включаючи дані або частину даних, що містяться в повідомленнях про підозрілі транзакції і операції, подані до Управління фінансової розвідки;

▪ дані, за допомогою яких встановлено кількість і відсоток повідомлень, з проведенням подальшого розслідування, якщо такі є;

▪ дані про кількість запитів інформації за кордон, які були зроблені, отримані, відхилені Управлінням фінансової розвідки Державного агентства національної безпеки частково або повністю, згруповані по країнах;

▪ дані про кількість транскордонних запитів на інформацію, які були адресовані, отримані, відхилені органами, установами та службами і на які вони відповіли частково або повністю;

▪ дані про людські ресурси, призначені для Управління фінансової розвідки Державного агентства національної безпеки для виконання встановлених законом повноважень в галузі запобігання та протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму;

▪ дані про людські ресурси, визначені для інших органів, установ та служб для реалізації своїх законних повноважень в галузі запобігання та протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, наскільки ця інформація доступна.

5. Відповідальність, передбачена за порушення

Згідно главі 12 *Закону про культурну спадщину*:

²⁶ <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2137182924>

- ✓ на особу, яка здійснює торгівлю рухомими культурними цінностями через аукціон без дозволу Міністра культури, накладається майнова санкція (штраф) у розмірі від 20 000 до 100 000 левів,
- ✓ на особу, яка організовує аукціон з рухомими культурними цінностями, не повідомляючи про це Міністра культури, накладається майнова санкція у розмірі від 20 000 до 50 000 левів.
- ✓ той, хто вивозить за межі країни культурну цінність без дозволу або без експортного сертифіката, карається штрафом у розмірі від 5000 до 10 000 левів, а на індивідуального підприємця та юридичну особу накладається майнова санкція у розмірі від 10 000 до 20 000 левів, якщо діяння не становить злочину. Річ, предмет порушення, конфіскується на користь держави,
- ✓ хто проводить польові дослідження археологічних цінностей без дозволу згідно зі ст. 148, якщо діяння не становить злочину, карається штрафом у розмірі від 5000 до 15000 левів, а майнова санкція у розмірі від 12000 до 25000 левів накладається на юридичну особу або фізичну особу-підприємця. При повторному вчиненні порушення, штраф повинен становити від 12000 до 25000 левів, а майнова санкція - від 15000 до 30000 левів,
- ✓ якщо порушення вчинено з використанням спеціальних технічних засобів, екскаваторного обладнання або транспортних засоби, штраф повинен становити від 5000 до 15000 левів, а майнова санкція - від 15000 до 30 000 левів. У цих випадках спеціальні технічні засоби та обладнання конфіскуються на користь держави. Після повторного вчинення порушень, штраф складає від 15 000 до 35 000 левів, а майнова санкція - від 25 000 до 50 000 левів.

ЧОРНОГОРІЯ.

1. Реалізація державної політики:

- Відповідальні органи. Міністерство культури, Центр збереження та археології Чорногорії (*Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore*)²⁷, Агенція з охорони культурної спадщини (*Uprava za zaštitu kulturnih dobara*)²⁸ (далі - Агенція)
- Законодавче регулювання²⁹. Закон про захист культурних цінностей (*Zakon o Zaštiti Kulturnih Dobara*)³⁰, Закон про культуру³¹ (*Zakon o kulturi*).

2. Порядок обігу археологічних предметів та інших культурних цінностей

Право власності та процедура продажу культурних цінностей

Відповідно до ст. 39-40 *Закону про захист культурних цінностей*, Уряд Чорногорії та компетентний орган муніципалітету зобов'язані визначити суб'єкт господарювання, який буде управляти тією чи іншою культурною цінністю, що належить держави. Якщо такий суб'єкт не зберігає або не використовує культурні цінності в установленому порядку, Агенція зобов'язана запропонувати Уряду чи компетентному органу муніципалітету конфіскувати культурні цінності і передати їх іншій особі. Засоби для покриття витрат на зберігання і утримання культурних цінностей забезпечує держава.

Приватними культурними цінностями управляє власник, якщо він не передав це право іншій особі за договором. Культурні цінності, що знаходяться в приватній власності, можуть бути продані за прямою угодою або на аукціоні.

²⁷ <http://www.ckacg.me/arheologija.html>

²⁸ <http://www.uzkd.mku.gov.me/naslovna>

²⁹ https://mku.gov.me/rubrike/SektorKB/Zakoni_u_oblasti_kulturne_bastine/?alphabet=cyr

³⁰ http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_zastiti_kulturnih_dobara/45r__u.html

³¹ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html

Держава має право переважної покупки культурних цінностей, що перебувають у приватній власності. Право може бути передано державою муніципалітету. Держава і муніципалітет можуть відмовитися від права переважної покупки культурних цінностей.

Якщо культурні цінності продаються на аукціоні, організатор аукціону має повідомити Міністерство культури ні пізніше, ніж за 30 днів до дати проведення аукціону, про місце та час проведення та початкову ціну на культурні цінності. У разі продажу нерухомих культурних цінностей повідомлення має бути не менш, ніж за 60 днів. Продавець і посередник при продажу антикваріату і творів мистецтва зобов'язані:

- ✓ вести облік походження, продажної ціни і покупців антикваріату і творів мистецтва;
- ✓ пред'явити покупцеві докази права власності на предмет продажу;
- ✓ укласти письмовий договір з покупцем антикваріату і творів мистецтва;
- ✓ інформувати Агенцію про продаж антикваріату та творів мистецтва.

Покупець культурних цінностей має протягом 8 днів повідомити Агенцію про місце знаходження придбаних ним культурних цінностей.

Власник культурної цінності має право на фінансову підтримку держави для її утримання і проведення заходів щодо збереження, що перевищують витрати на регулярне утримання (ст. 114). Вид, зміст та обсяг робіт, що належать до регулярного утримання культурних цінностей, та критерії для визначення розміру витрат на регулярне утримання визначаються Міністерством. Податкові та митні пільги, які отримує власник культурної цінності, вважаються участю Чорногорії в захисті цієї культурної цінності.

Власник культурних цінностей має право на відшкодування збитків, якщо:

- ✓ міра захисту, визначена Агенцією, обмежує можливості щодо економічного використання культурних цінностей в традиційних або інших затверджених цілях;
- ✓ в результаті дослідження або застосування заходів захисту, що проводяться особою, призначеною Агенцією, культурним цінностям було завдано збитків;
- ✓ для здійснення заходів, зазначених у частині 2 цього пункту, необхідна присутність власника цінностей, в зв'язку з чим він не може здійснювати свою звичайну діяльність.

Відшкодування збитків здійснюється Агенцією.

Випадкова археологічна знахідка

Згідно ст. 87-88 *Закону про захист культурних цінностей*, якщо під час виконання будівельних, сільськогосподарських або будь-яких інших робіт на суші або у воді виявляються знахідки, що мають археологічне значення, підрядник (далі: випадковий шукач) зобов'язаний:

- ✓ припинити роботи та захистити місце розташування знахідки від можливого пошкодження, знищення та несанкціонованого доступу інших осіб;
- ✓ негайно повідомити про місце знаходження, тобто про знахідку, в Агенцію, найближчий муніципальний заклад охорони культурних цінностей, в поліцію або адміністративний орган, відповідальний за безпеку на морі;
- ✓ зберігати виявлені предмети у місці знаходження в тому стані, в якому вони були знайдені, до прибуття уповноважених осіб;
- ✓ повідомляти всю відповідну інформацію щодо місця та положення знахідок на момент виявлення та обставин, за яких вони були виявлені,

✓ за виняткових обставин, випадковий шукач може, з метою захисту археологічної знахідки, негайно передати її одному із органів, зазначених у пункту 2.

3. Дозвільна система вивезення та ввезення, механізми повернення культурних цінностей

Культурна цінність не може бути назавжди вивезена за кордон, за винятком випадку обміну (відповідно до частини 2 статті 42 *Закону про захист культурних цінностей*) коли це потрібно для поповнення публічної колекції та якщо ці цінності не є цінностями державного значення чи їх частиною та не призначені для включення у постійну експозицію.

Культурна цінність може бути тимчасово вивезена за кордон з метою презентації, експертизи або здійснення заходів технічного захисту (ст. 52).

Дозвіл на постійне та тимчасове вивезення культурних цінностей за кордон видає Міністерство культури з попереднього схвалення Агенцією. Перед видачою дозволу Міністерство може вимагати від заявника надати відповідну гарантію на випадок пошкодження, знищення або зникнення культурних цінностей, що вивозяться, застрахувавши оціночну вартість культурних цінностей шляхом внесення депозиту готівкою в банку або іншим відповідним способом.

Детальні умови і порядок видачі дозволу на тимчасове вивезення культурних цінностей, а також форма дозволу встановлюються Міністерством відповідно до правил ЄС.

Міністерство зобов'язане повідомити про будь-яке рішення щодо затвердження або заборони вивезення культурних цінностей з відповідною завіреною фотодокументацією в Агенцію, в митні органи та в поліцію. Агенція зобов'язана контролювати, чи були повернуті культурні цінності протягом зазначеного періоду часу, і визначити стан, в якому вони були повернуті.

Повернення об'єкта культури до держави-члена Європейського Союзу

Згідно ст.63 *Закону про захист культурних цінностей*, держава-член Європейського Союзу (далі: держава-член) може вимагати повернення об'єкта культури, незаконно вивезеного з її території після 1 січня 1993 р., якщо цей об'єкт знаходиться на території Чорногорії і:

1) охороняється до або після незаконного вивезення як національний скарб, що має мистецьку, історичну чи археологічну цінність відповідно до її національного законодавства,

2) належить до групи об'єктів, що входять до переліку колекцій об'єктів, які можна вважати національними скарбами або становити невід'ємну частину публічної колекції, що входить до колекцій музеїв, архівів чи бібліотек, сакральних колекцій або колекцій, що є власністю держави-члена чи місцевої чи регіональної одиниці органу влади, державної установи в державі-члені, або установі, яка фінансується державою-членом або її місцевими чи регіональними органами влади.

Предмет культури, який не був повернений державі-члену після закінчення строку тимчасового вивезення, також вважається незаконно вивезеним.

Порядок повернення об'єкта культури:

1. Процедура повернення об'єкта культури, який був незаконно вивезений з території держави-члена, починається позовом держави-члена проти власника об'єкта культури до компетентного суду в Чорногорії.

2. Позов, зазначений у пункті 1, повинен супроводжуватися:
 - ✓ Автентичним документом про статус об'єкта культури з його докладним описом;
 - ✓ Заявою компетентного органу держави-члена про те, що запитуваний культурний об'єкт охороняється національним законодавством і що його незаконно забрали після 1 січня 1993 року.

Процедура повернення культурного об'єкта може бути розпочата протягом одного року з дня, коли держава-член дізналася про місце, де знаходиться культурний об'єкт, та про особу, що володіє ним, і не пізніше 30 років з дня, коли культурний об'єкт був вивезений з території держави-члена.

Якщо заявлений культурний об'єкт є частиною публічної колекції або перебуває під особливим захистом національного законодавства держави-члена, процедура повернення об'єкта культури може бути розпочата протягом 75 років, якщо інший термін не встановлений міжнародною угодою.

3. Культурний об'єкт повертається державі-члену, якщо суд встановить, що він був незаконно вивезений з її території або що він не був повернутий після закінчення строку тимчасового вивезення.

4. Суд, відповідно до обставин справи, визначає справедливу компенсацію добросовісному власнику культурного об'єкта за рахунок держави-члена, якій культурний об'єкт повертається.

5. Добросовісність власника об'єкта культури оцінюється відповідно до норм Чорногорії стосовно його дій під час придбання та зберігання об'єкта культури. У разі придбання об'єкта культури на підставі дарунку або спадщини новий власник об'єкта культури не може знаходитись у вигіднішому положенні, ніж особа, у якої він придбав об'єкт культури.

6. Власник об'єкта культури здійснює право на виплату справедливої компенсації після здачі заявленого об'єкта культури державі-члену. Виплата справедливої компенсації та витрат на провадження не впливає на право держави-члена вимагати компенсації від особи, яка незаконно заволоділа культурним об'єктом.

Повернення об'єкта культури, незаконно вивезеного до території держави, яка не є членом Європейського Союзу

Згідно ст. 67-69 *Закону про захист культурних цінностей*, повернення об'єкта культури, незаконно вивезеного з території Чорногорії, здійснюється відповідно до національного законодавства держави, на території якої знаходиться запитуваний об'єкт культури, якщо інше не встановлено міжнародною угодою.

Міністерство культури зобов'язане у співпраці з Агенцією та іншими органами державного управління:

- ✓ здійснювати заходи щодо збору даних та створенню облікової документації щодо об'єктів культури, незаконно вивезених із Чорногорії, які можуть підлягати реституції;
- ✓ готувати та подавати позов про повернення об'єкта культури до компетентного органу держави, на території якої об'єкт культури був незаконно вивезений із Чорногорії, відповідно до норм права цієї держави та міжнародних угод;
- ✓ подати до компетентного органу клопотання про повернення незаконно привласненого державного об'єкта культури.

4. Засоби, що спрямовані на запобігання нелегальним розкопкам, нелегальному обігу археологічних предметів, інших культурних цінностей, в тому числі їх контрабанді.

Відповідно до глави 5 *Закону про захист культурних цінностей* визначаються наступні профілактичні та превентивні заходи із захисту археологічних та інших цінностей культури:

✓ Документування культурних цінностей здійснюється шляхом підготовки документів в аналоговій та електронній формі, а також шляхом створення і підтримки інформаційної системи.

✓ Інформаційна система культурних цінностей, створена Агенцією для спостереження за станом культурних цінностей і заходів щодо їх захисту. Вона повинна забезпечувати:

- бази відповідних даних про культурні цінності;
- централізований інформаційний зв'язок державних установ з захисту культурних цінностей та інших юридичних і фізичних осіб, уповноважених здійснювати діяльність щодо захисту певних видів культурних цінностей;
- інформаційний зв'язок з компетентними органами державного управління і місцевого самоврядування та відповідними органами інших держав і міжнародних організацій;
- загальнодоступність вичерпної і достовірної інформації про культурні цінності та їх захист.

✓ Маркування культурних цінностей, що наноситься на нерухомі культурні цінності. Маркування культурних цінностей здійснюється публічною установою, що здійснює консерваційні заходи, протягом 90 днів з дня визначення статусу культурних цінностей. Зовнішній вигляд і зміст товарного знака, а також спосіб позначення культурних цінностей встановлюються Міністерством. При перевезенні рухомих культурних цінностей, вони можуть бути позначені міжнародним знаком культурних цінностей відповідно до міжнародних правил.

✓ Зберігання культурних цінностей – це постійний контроль за станом культурних цінностей, запобігання незаконним діям, фізична і технічна безпека і захист від ризиків, яким вони можуть піддаватися. Порядок зберігання культурних цінностей в залежності від їх виду встановлюється Міністерством.

✓ Освітні заходи. Міністерство, адміністративні органи і державні установи щодо захисту культурних цінностей зобов'язані:

• заохочувати знання національних і міжнародних правил щодо захисту культурних цінностей, а також професійну підготовку та підвищення кваліфікації персоналу, що займається їх захистом;

• інформувати громадськість про свої програми та діяльності, а також про міжнародні проекти і допомоги в захисті культурних цінностей і про можливості участі в їх реалізації, а також про незаконні дії щодо культурних цінностей;

• спонукати всіх брати участь в процесі захисту за допомогою виявлення, вивчення, інтерпретації, збереження і презентації культурних цінностей, а також публічних роздумів і обговорень можливостей і проблем, пов'язаних з культурними цінностями;

✓ Презентація та популяризація культурних цінностей забезпечує доступність культурних цінностей для громадськості з метою задоволення культурних, наукових і освітніх потреб, а також для поширення знань про їх цінностях і значенні. Презентація культурних цінностей здійснюється відповідно до їх характеру і призначення шляхом:

- випуску публікацій про культурні цінності;
- доступу до культурних благ таким чином, щоб надати можливість самоосвіти, заохочувати дізнаватися про інші культури і їх різноманітності;
- розвитку культурного туризму.

✓ Співпраця з власниками культурних цінностей. Адміністративні органи та державні установи щодо захисту культурних цінностей зобов'язані співпрацювати з

власниками культурних цінностей на всіх етапах захисту, щоб дати їм можливість висловлювати свої пропозиції, думки та ініціативи щодо захисту, збереження і використання культурних цінностей і інформувати їх про свою діяльність, пов'язаної з їх культурними цінностями.

✓ Співпраця з неурядовими організаціями. Міністерство, адміністративні органи і державні установи щодо захисту культурних цінностей зобов'язані співпрацювати з неурядовими організаціями, що займаються культурною спадщиною, і в цьому сенсі заохочувати і підтримувати їх роботу і участь в розробці законів і підзаконних актів, поширюючи знання про внутрішні і міжнародні правила і проекти, організацію семінарів, форумів та інших форм професійного розвитку, ідентифікація культурних цінностей і визначення їх культурної цінності, уявлення ініціатив щодо встановлення захисту та презентації стану культурних цінностей, їх споживання і необхідних заходів захисту.

5. Відповідальність, яка передбачена за порушення законодавства про захист культурних цінностей

Згідно глави 10 *Закону про захист культурних цінностей*:

➤ Штраф у розмірі від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в Чорногорії накладається на юридичну особу, що володіє культурними цінностями, якщо:

✓ вона відчужує культурні цінності без попередньої пропозиції їх державі (пункт 1 статті 46);

✓ відчужує культурні цінності іншій особі на більш сприятливих умовах, ніж умови, запропоновані державі (пункт 3 статті 46);

✓ не укладає в письмовій формі договір про відчуження культурних цінностей або не подає їх в Агенцію (пункт 1 статті 49).

➤ Штраф у розмірі від 20 до 200 розмірів мінімальної заробітної плати в Чорногорії накладається на юридичну особу або підприємця, який є організатором аукціонного продажу культурних цінностей, якщо він не повідомив Міністерство у встановлений час про місце та час аукціону та початкову ціну продажу культурних цінностей (стаття 47 пункт 1). Відповідальна особа в юридичній особі та фізична особа, яка є організатором аукціону, штрафуються від подвійного до десятикратного розміру мінімальної заробітної плати в Чорногорії.

➤ Штраф у розмірі від 20 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в Чорногорії накладається на юридичну особу або підприємця, які є продавцем чи посередником при продажу культурних цінностей, антикваріату або творів мистецтва, якщо:

✓ не повідомляє покупцеві про те, що предметом продажу є культурні цінності, доказ права власності на культурні цінності або доказ того, що Міністерство було повідомлено про продаж культурних цінностей (пункт 1 статті 50);

✓ не веде облік походження, продажної ціни і покупців антикваріату і творів мистецтва (стаття 51, абзац 1, пункт 1);

✓ не укладає письмовий договір з покупцем антикваріату або творів мистецтва (стаття 51, абзац 1, пункт 3);

✓ не інформує Агенцію про торгівлю антикваріатом і творами мистецтва (стаття 51, абзац 1, пункт 4).

➤ Штраф у розмірі від 20 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в Чорногорії накладається на юридичну особу, яка має дозвіл на проведення археологічних або консерваційних досліджень, якщо:

✓ вона не призначила особу здійснювати професійний нагляд за науково-дослідними роботами (ст. 82 п. 1 п. 1);

- ✓ не веде регулярну і упорядковану документацію про проведені науково-дослідні роботи і вжиті заходи захисту (стаття 82, абзац 1, пункт 2);
- ✓ не забезпечує зберігання і утримання ділянок і знахідок (п. 3 п. 1 ст. 82);
- ✓ періодично не інформує громадськість про хід дослідження (частина 1 статті 82, пункт 4);
- ✓ не дає можливості зацікавленому експерту або вченому оглянути місце і знахідки (стаття 82, абзац 1, пункт 5);
- ✓ протягом 30 днів з моменту закінчення дослідження не представляє Агенції попередній звіт про проведені дослідження (стаття 82, абзац 1, пункт 6);
- ✓ після закінчення дослідження не представляє Агенції остаточний звіт про проведені дослідження з повною документацією (стаття 82, абзац 1, пункт 7);
- ✓ не публікує в установлений термін результати археологічних досліджень (частина 1 статті 82, пункт 8);
- ✓ не представляє рухомі знахідки державній установі з охорони культурних цінностей, визначеному Агенцією, в установлений термін (пункт 1 статті 82, пункт 9).
 - Штраф від 20 до 200 розмірів мінімальної заробітної плати в Чорногорії накладається на юридичну або фізичну особу, якщо вона:
 - ✓ не повідомляє Агенцію протягом восьми днів про культурні цінності, що були вивезені чи ввезені до Чорногорії (стаття 55);
 - ✓ використовує культурні цінності для цілей, не затверджених Агенцією (стаття 57);
 - ✓ використовує культурну цінність або її впізнавану частину для реклами як елемент кампанії для виробництва сувенірів, кінофільмів чи фотоматеріалів або для інших комерційних цілей таким чином, що загрожує її цілісності або без схвалення Агенції (стаття 58, пункт 1);
 - ✓ не позначає комерційну копію культурної цінності позначкою "копія", найменуванням культурної цінності, періодом та місцевістю, з якої воно походить (пункт 4 статті 58);
 - ✓ без схвалення Агенцією проводить археологічні або консерваційні дослідження, що зазіхають на цілісність культурних цінностей;
 - ✓ здійснює заходи щодо збереження культурних цінностей поза проектом по збереженню, на який Агенція дала згоду (пункт 1 статті 101);
 - ✓ не визначає особу, яка буде здійснювати професійний нагляд за виконанням робіт з культурними цінностями (частина 1 статті 105);
 - ✓ не призначила особу для керівництва над виконанням робіт з культурними цінностями (частина 2 статті 105),
 - Штраф у розмірі від 20 до 200 розмірів мінімальної заробітної плати в Чорногорії накладається на юридичну або фізичну особу, яка є особою, що віднайшла культурну цінність, якщо вона:
 - ✓ не перериває роботи та не захищає місце розташування від можливого пошкодження, знищення та несанкціонованого доступу інших осіб (пункт 1 статті 87);
 - ✓ не повідомляє негайно про місце знаходження культурної цінності Агенцію, найближчий муніципальний заклад охорони культурних цінностей, поліцію або адміністративний орган, відповідальний за безпеку на морі (пункт 1 статті 87, пункт 2);
 - ✓ не зберігає виявлені предмети у місці знаходження в тому стані, в якому вони були знайдені, до прибуття уповноважених посадових осіб (пункт 87 статті 1, пункт 3);
 - ✓ не надає всю відповідну інформацію щодо місця та знахідки на момент виявлення та обставин, за яких вони були виявлені (пункт 4 статті 87, пункт 4).

- Штраф у розмірі від 20 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в Чорногорії накладається на юридичну особу, яка є власником або держателем культурних цінностей, якщо:
- ✓ вона не повідомляє Агенції про зміну в культурних цінностях (стаття 116);
 - ✓ не зберігає, не використовує, не підтримує або не приймає своєчасних інших приписаних заходів захисту (пункти 1 і 3 статті 117);
 - ✓ не дозволяє Агенції та іншій особі, яка має схвалення Агенції, оглядати, реєструвати, документувати, досліджувати культурні цінності, брати зразки матеріалів і застосовувати встановлені заходи захисту (пункт 1 статті 118);
 - ✓ не забезпечує доступ до культурних цінностей (пункти 1 і 3 статті 119);
 - ✓ не передає культурні цінності до публічної установи з охорони культурних цінностей для представлення публіці на значному культурному заході (частина 2 статті 119).